

“Hepatitin şairi oldum”

Nobel mükafatı laureatı ilə söhbət

2020-ci ildə “Hepatit C virusunun kəşfinə görə” fiziologiya və tibb üzrə Nobel mükafatına layiq görülmüş amerikalı alim Harvey J.Alter Nobel Komitəsinin saytına müsahibəsində elm dünyasına səyahəti, elmi yaradıcılığında yumor və poeziyanın oynadığı rollar barədə danışıb, elm, tədqiqatlar yolunu seçən gənclərə tövsiyələrini verib.

- Nobel mükafatı almağınız sizin üçün nə deməkdir?

- Bu, ağlasığmaz bir şərəfdir. Bu, mənim səy göstərdiyim və ya klinik tipli bir araşdırmada mümkün olacağını düşündüyüm bir şey deyil. Beləliklə, Nobel komitəsində bu klinik kəşfin vacib olduğunu başa düşmələri xoş idi. Ancaq düşünürəm ki, hər hansı bir mükafat həmyaşdılarımızın sizin işlərinizə hörmət etdiyini və bunun yaxşı olduğunu düşündüyünü etiraf etməkdir. Mən həmişə bunun nə qədər yaxşı olduğunu düşündürdüm.

- Bu mükafat artıq həyatınıza təsir edibmi?

- Bəli. Mən sadəcə bundan zövq almağa qərar verdim, amma bununla bağlı böyük bir yük var. Gözəl şeylər, lakin e-poçtların, kartların və bu kimi şeylərin sayı çox böyükdür və mən onların hər birinə cavab vermək istəyirəm. Artıq yüzlərlə cavab vermişəm. Amma mənim çıxışlarım kimi cavablarım da çoxdur. Biri deyir, “təbrik edirəm”, bir abzas yazıram. Buna görə də cavab verəcəyim çoxlu insan var. Beləliklə, bu, bir yük oldu, amma gözəl!

- Nobel mükafatı laureatı olaraq bir çox insanlar üçün böyük ilham mənbəyi olacaqsınız. Gənc olanda sizi kim ilhamlandırır?

- Hər kəsdən bir şey öyrəndim. Düşünürəm ki, geriye baxanda atam elmə olan sevgisinə görə mənə böyük bir ilham verdi və o, mənim üçün hər şeyi edə bilən ağıllı adam idi. Mən, bir növ, qadjet insanam, mən hər şeyi düzəldə bilirəm.

Doktor Blumberqdən (Nobel mükafatı laureatı, Hepatit B-ni kəşf edib) mən əzmkarlığı öyrəndim, çünki o, hər an bu şeyi atıb gedə bilərdi. Bu antigeni tapmaq bir növ qəribə idi. Lakin o, buna davam etdi - çoxlu yanlış fərziyyələr irəli sürdü və onlar uğursuz olduqda, başqa birinə keçərdi. O, bunu davam etdirdi, onun hepatit B virusu olduğunu sübut etdi və Nobel mükafatı aldı. Buna görə əzmkarlıq ondan öyrəndiyim bir şey idi.

Amma mentorlarımın hər biri, həmkarlarımın hər biri məni öyrətdi. Və mənim böyük rəhbərlərim var idi. Mənim tədqiqatımla məşğul olmayan, lakin bunu etməyə icazə vermək və davam etdirmək üçün maliyyə almağa görə daha yüksəklərə getmək üçün çox dəstək verən rəhbərlərim var idi.

Ona görə də gənclər üçün deyirəm ki, daxil ola biləcəyiniz ən yaxşı instituta gedin. Yalnız əllərinizdən daha çox şey istəyən bir mentor tapın. Karyeranızı inkişaf etdirmək istəyən biri. Bu insanı tapmaq, işə başlamaq asan deyil. Bilirsiniz ki, sadəcə yeni bir işə başlaya və əla təcrübə keçirə bilməyəcəksiniz. Ancaq başqasının laboratoriyasına girsəniz, öz yerinizi taparsınız. Düşünürəm ki, bu, başlamaq üçün yaxşı bir yoldur.

- Elmə və tədqiqata erkən həvəsiniz var idi?

- Qısa cavab xeyrdir. Düşünürəm ki, mən bir neçə səbəbdən elmə meyil etdim... Atam elmə çox maraq göstərirdi. O, həkim və ya alim deyildi, amma həmişə elmi məqalələr oxuyurdu. Bu, onun xoşuna gəlirdi, amma televizoru sevmirdi. Beləliklə, onun mənə belə bir təsiri var idi. Nyu-Yorkdan olan bir yəhudi oğlan olaraq, həkim olmaq bir növ sizin geninizdə var idi. Beləliklə, elm arxa planda idi. Amma sonra orta məktəbdə biologiyaya başqalarından daha çox sevdiyimi gördüm. Riyaziyyatdan yaxşı deyildim, mühəndis olmaq fikrində deyildim. Beləliklə, tibb təbii bir istiqamət

Harvey J.Alter: “Hər kəsdən bir şey öyrəndim”

idi. Sonra tibb məktəbinə daxil olanda onu sevdim.

- İşinizin ən həvəsləndirici hissəsi hansıdır?

- Bu, həmişə əyləncəlidir. Mən olduqca kollegial insanam. Həqiqətən parlaq insanlarla işləyirdim və buna görə də əylənirdik, hər gün işə gəlməkdən həzz alırdım. Və xəstələri görməyi xoşlayırdım, eyni zamanda xəstələri görüb araşdırma apara bilirdim. Bu, həmişə xoş idi və çox uğursuzluqlar yox idi. Bilirsiniz ki, yeganə uğursuzluq onda idi ki, biz özümlə virusu (Hepatit C) bu şəkildə tapa bilmədik.

- Yəni ən çox zövq işbirliyi və digər insanlarla qarşılıqlı əlaqədir?

- Bəli, Milli Səhiyyə İnstitutu (ABŞ-dəki iş yeri) belə unikal bir yerdir. Bu, nəinki sizə hər şeyi həll etmək üçün vaxt ayırır, həm də yarışma yeri deyil, hər kəs öz işini görür. Ancaq bir sualınız varsa, orada həmişə sizə kömək edəcək bir təcrübəyə malik olan kimsə var.

- Həyatınıza nəzər salsaq, gənc Harviyə nə məsləhət görərdiniz? Ona tutduğunuz yolu tutmağı - təcrübədən çox tibbi araşdırmalara getməsinə söyləyerdiniz?

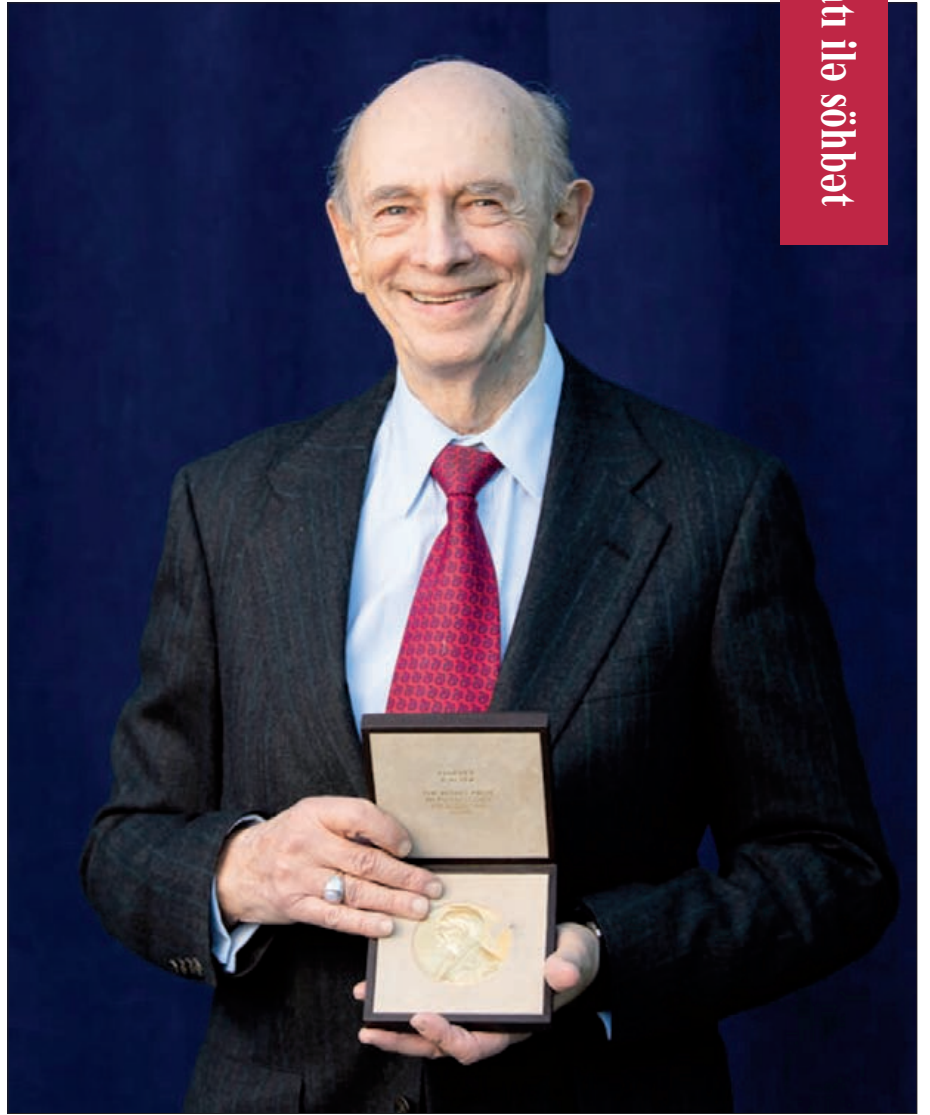
- Bəli, mütləq. Və bu mənim planladığım yol deyildi. Amma bir dəfə belə oldu, bundan yaxşı yolum ola bilməzdi, hesab edirəm ki, praktikada xoşbəxt ola bilməzdim. Düşünürəm ki, mən yaxşı həkiməm, amma indi tətbiq etdiyiniz üsula görə xəstələri çox tez görmək məcburiyyətindəsiniz və sənədləşmə işləri də var. Milli Səhiyyə İnstitutunda çoxlu sayda xəstəm olmadığı üçün onları görə bilir, onlarla vaxt keçirə bilirdim, bundan zövq alırdım. Bilirsiniz ki, xəstələr onlara vaxt ayırdığınız zaman həqiqətən bunu qiymətləndirirlər, bunu yaxşı dərmandan üstün tuturlar.

- Xəstələrlə işləyərkən tədqiqatınızın nəticələrini birbaşa görmək faydalıdır?

- Mənim üçün, bəli, bu, belədir. Klinik praktikada işləmək istəyirdim, amma bu yolla getmədim. Ancaq yenə də xəstələri görmək, lakin onları tədqiqat kontekstində görmək və bir məqalədə nəyisə nəticəyə gətirmək və sonra növbətiyə keçmək. Sənin daha yaxşı həyatın ola bilməz.

- Karyeranızda heç nəyi dəyişməyəcəyinizi söyləmək gözəl olmalıdır.

- Mənim də bəxtim gətirməli idi, bilirsən. Birlikdə işlədiyim ilk şəxs başqa bir şey axtararkən təsadüfən Avstraliya anti-

genini [hepatit B] tapdı. Beləliklə, intuisiya və şans - bu antigenin kəşfi - məni sonrakı axtarışlara qaytaran da budur. Əgər bu baş verməseydi, mən hələ də məşq edirdim. Deməli, bilirsən, gəncə deyə bilmərəm, yaxşı, get çox çalış, Nobel mükafatı alacaqsan - bunu proqnozlaşdırmaq olmaz. Amma zəhmət çəkməsən, ala bilməyəcəksən, bunu deyə bilərəm. Əgər hər şeyi yaxşı müşahidə etməsəniz və yaxşı əməkdaşlıq etməsəniz, bunu əldə etməyəcəksiniz.

- Elm sahəsində karyera qurmağı düşünən gənc tədqiqatçıya nə məsləhət görərdiniz? Buna dəyərmi?

- Oh, bəli, deyərdim ki, buna dəyər. Düşünürəm ki, ailə və iş arasında balans tapmağa çalışmalısın. Uzun müddət çox yaxşı tarazlıq tapa bilmədim. Sonra akademik tibbdə çoxlu üstünlüklər var, danışmağa və gözəl yerlərə getməyə dəvət alırsan, sənənlə yaxşı davranırlar. Beləliklə, əgər nəşə tapmaq və ya hansısa sahədə mütəxəssis olmaq şansınız varsa, bunun da çoxlu üstünlükləri var. Ancaq bunu təkrar edə bilsəm, ailəmlə daha çox vaxt keçirərdim.

- Nobel müəhazirənizdə məyusluq haqqında şeir oxumusunuz. Şeirə marağınız barədə bir az məlumat verə bilərsinizmi?

- Mən çıxışlarımda yumordan istifadə edirəm və Nobel çıxışında istifadə etdiyimdən daha çox. Mən gördüm ki, şeir çox gözəl alınır. İnsanlar qan bankından çıxanda, təqaüdə çıxanda, başqa işə gedəndə şeirlər yazmağa başladım. Mən isə onların adından şeir yazmaqtdım. Və onlar həmişə çox populyar olublar. Əslində mən bir dəfə Roçesterdə, Nyu-Yorkda bir görüşdə idim, bu, çox-çox əvvəl olmuşdu. Təxminən məndən üç çıxış əvvəl bir oğlan qırmızı qan hüceyrələrinin təmizlənməsi haqqında parlaq bir şeir söylədi. Ona görə də tez-tələsik dörd misralıq bir şeir yazdım ki, növbəm gələndə onun şeirinə cavab olaraq bir şeirim olsun. Və bu, yaxşı alındı. Sonra müəhazirələrim üçün şeirlər yazmağa başladım və mən transfuziya dünyasının şairi oldum. Və mən hepatitin şair-laureatı oldum.

- Yəni işinizdə yumor sizin üçün vacib olub?

- Bəli, mənim üçün olub. Yumor insanlarla ünsiyyət qurmaq, öyrətmək, əməkdaşlıq etmək üsulu olub. Mən komik deyiləm, amma ağıma gülməli şeylər gəlir.

İnsanlara yaxşı münasibətim var və yumor bu işdə kömək edir. İnsanlarla yaxşı

münasibətiniz varsa, onlarla işləmək daha əyləncəlidir, buna görə də hər şey bir-birinə bağlıdır. Təkcə işdə deyil, münasibətlərdə də... (həyat yoldaşım və mən) Nobel zəngi ilə oyandıq və mən nəhayət yatağa qayıdanda o, yenidən yuxuya getdi, mən dedim: “Bu zəng Stokholmdan idi və mən mükafatı qazandım”. “Nobel mükafatı!”. O isə dedi: “Zarafat etməyi dayandır!”

- Çox zarafatlar danışanda problem olur! Uğursuzluqların və səhvlərin öhdəsindən gəlməyi də bacarırsınız?

- Yox! Mən uğursuzluğu sevmirəm. Milli Səhiyyə İnstitutunda özümü tamamilə təhlükəsiz hiss edirdim, ona görə də heç vaxt yeni mühitə girməyə, yenidən başlamağa və ya baş həkim olmağa can atmadım. Vəzifə mənim üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etmirdi. Rahatlıq mənim üçün çox şey deməkdir. Həmişə fikirləşirdim ki, əgər sən olduğun yerdə xoşbəxtsənsə, niyə köçürsən, niyə dəyişirsən? Bunun bir hissəsi başqa bir yerə getmək və uğursuzluq qorxusu idi. Artıq yaxşı işləyirdim və risk etmək istəmirdim.

- Nobel mükafatı bəşəriyyətin rifahı naminə ən böyük kəşfə nail olmuş şəxsə verilir. İşinizin bəşəriyyətə ən böyük faydası barədə nə deyərdiniz?

- Yaxşı, mənim işim, bir çox insanın işinin bir hissəsi olaraq, transfuziyadan sonrakı hepatiti aradan qaldırdı. Və görünür, hepatit agentinin başqa növü yoxdur. Və sonra mənim heç bir əlaqəm olmayan, indi demək olar ki, 100% effektiv olan və heç bir yan təsiri olmayan bir müalicə başlandı - bu, heyvətəməlidir. Demək olar ki, mənim qəbul etdiyim xəstələrin hamısı artıq müalicə olunub. Daha 10 və ya 12 müalicəmiz var. Və onları belə xoşbəxt görmək böyük təsir bağışladı. Hələ də hepatit C-nin gizli daşıyıcısı olan milyonlarla insanın müalicəyə ehtiyacı var.

- Etmək istədiyiniz bir kəşf varmı?

- Mən Hepatit C-nin klonlaşdırılmasını etmək istərdim! Həqiqətən yaxşı bir kitab yazmaq istərdim. Elmi kitab deyil, yaxşı roman.

- Kitabınızın adı nə olardı?

- Mən bu barədə düşünməmişəm. Mən sizə öz kitabımı verə bilərəm - bunu mən yazdım! Bu, belə olacaq: “Həyatda olduğum kimi, onun da vaxtı bitdi”.

www.nobelprize.org

Oruc MUSTAFAYEV